

Movitz

Movitz nr. 32, december 2011

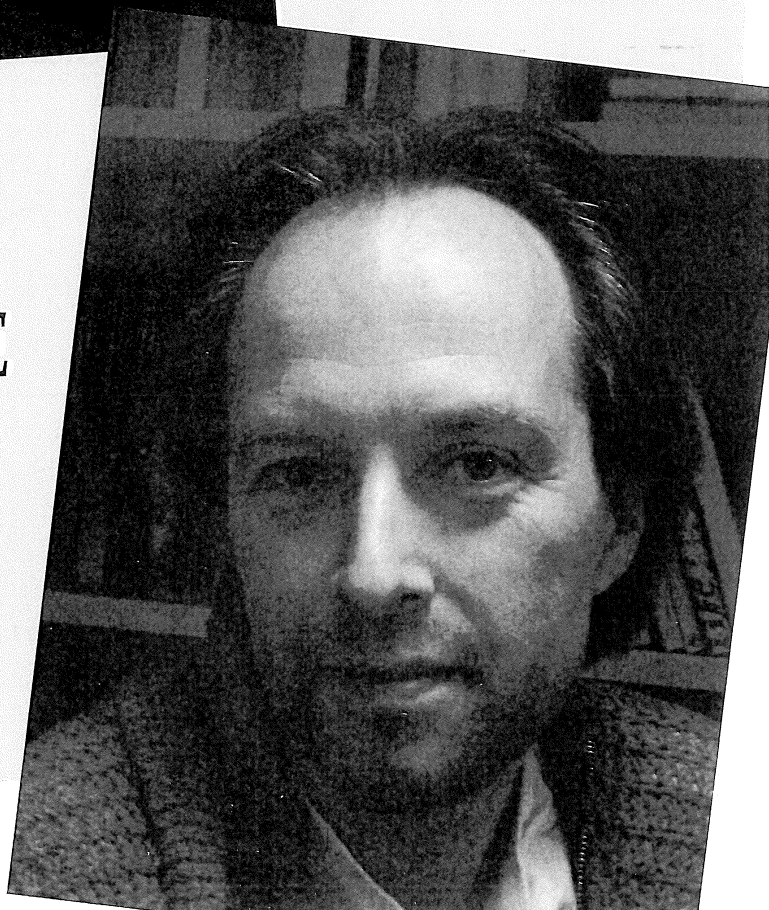
Svenska Hornsällskapets medlemstidning

Britta Byström:
Kinderszenen

Jonas Dominique:
Folkmusiksvit

TVÅ
TONSÄTTARE
&
två nya verk

INNEHÅLL

- 3 Ordföranden har ordet
Nya i redaktionen
- 4 Två tonsättare & två nya verk
- 7 Schumanns Konsertstycke i Göteborg
- 8 George Strucel
Liljefors-stipendiet till Ellen Rydelius
- 9 En kort hornhistoria
- 12 Jonatans youtube-favoriter
Skivtips
- 13 Daniel Lind, hornlärare i Umeå
- 15 Kalendariet

Vet du att SHS skickar ut ett NYHETSBRÄV per mail? Skicka e-postadress till sofia@svenskahorn.se så missar du inget.

BLI MEDLEM!

Är du inte redan medlem, eller känner du någon som borde vara det? Läs om våra aktuella medlemsförmåner och avgifter på www.svenskahorn.se eller kontakta någon i styrelsen.

STYRELSE

ORDFÖRANDE

Sofia Nygren 073-930 97 68
sofia@svenskahorn.se

LEDAMOT

Alexandre Grand-Clément
alex@svenskahorn.se

KASSÖR

Annamia Larsson
annamia@svenskahorn.se

SUPPLEANT

Anders Kjellberg
anders@svenskahorn.se

SEKRETERARE

Anna Bjelovuk
anna@svenskahorn.se

SUPPLEANT/WEBMASTER

Thomas Lindgren
thomas@svenskahorn.se

LEDAMOT

Elin Holmström
elin@svenskahorn.se

UTGIVARE

Svenska Hornsällskapet

TRYCKERI

Litorapid AB, Göteborg

ISSN 1104-8700

TIDNINGSGRUPP

REDAKTÖR / ILLUSTRATION

Eva-Tea Lundberg
evatea@svenskahorn.se

Hans-Erik Holgersson
paula.holger@gmail.com

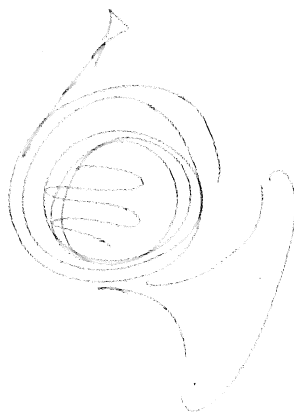
Micaela Hoppe
m@hoppemusik.se

Jonatan Olofzon
jonatan@olofzon.se

Per Textorius

LAYOUT

Anita Andersson
a.anita@telia.com

ORDFÖRÄNDEN HAR ORDET

Livet har alltid något i beredskap

Just när vi tror att vi vet hur allt ska bli, att vi ser ett mönster - då ändras allt över en natt. Ibland till det bättre, andra gånger till något som synes vara sämre men som lika gärna kan leda till nya, utforskade möjligheter. Gemensamt för alla dessa livets skiften är att vi är totalt oförberedda.

Litteraturen är full av poetiska omskrivningar för att beskriva de tvära och ibland brutala vändningar vi ställs inför. Mycket möda har lagts ner på att försöka beskriva, förklara och förstå. Vem har inte hört citat som:

Livet måste levas framifrån men kan endast förstås bakifrån (Kierkegaard)

Börja nu att leva och räkna varje dag som ett liv för sig (Seneca)

Herren stänger aldrig en dörr utan att öppna ett fönster (Bibeln)

Oändligt är vårt stora äventyr (Boye)

I Svenska Hornsällskapet har detta blivit extra tydligt för oss i år då våra styrelsemedlemmar genomgått flera

livsavgörande processer; nya jobb, flyttar, familjebildning... alla dessa vardagliga mirakel som både stärker och tar kraft på en och samma gång.

Då känns det gött att ha musiken. Även om livet ibland för oss längre bort ifrån spelande och lyssnande än vad vi hade önskat, så finns musiken alltid där för oss när vi är redo, på den nivå vi är redo för. Jag blir otroligt inspirerad när en vän, som varit borta från hornspelet i nästan tjugo år, plötsligt tar fram instrumentet ur garderoben och börjar en musikutbildning. Eller när en annan vän, nybliven förälder, slänger upp facebookstatusen "Provar ny övningsmetod: spela 30 sek., trösta 5 min."

Vissa saker i livet kan man inte välja eller välja bort. Men hornspelet har vi alla valt. Det följer oss genom livet i nöd och i lust. "Allting på jordens rund måste förgå // men vår fru Musica hon skall bestå!" Nu tackar vi i Stockholmsstyrelsen för oss och önskar våra efterträdare i Norrland stort lycka till på den fortsatta musikaliska färden. Keep on swingin!

Sofia Nygren, ordförande SHS

Nya i redaktionen

Två Movitz-skribenter gör entré i detta nummer och presenterar sig här.

Micaela Hoppe

"Jag är fritidshornist och spelar i Bergslagens Kammarorkester på en härlig gammal Alexander, modell 102. Till vardags arbetar jag som familjerättsadvokat, medlare och tonsättare. De senaste åren har mitt komponerande kommit att uppmärksammas alltmer och vuxit i omfattning. Paradoxalt nog innehåller det påfallande lite hornmusik... Men det kanske kan att förbättras efter lite inspirerande arbete med Movitz! Den som är nyfiken på min musik kan spana in min hemsida www.hoppemusik.se."

Foto: model house

Jonatan Olofzon

"Jag kommer från Borås, är 26 år och har gått 4-årig musikerutbildning i Göteborg för Lisa Ford, varav ett års utbyte i Zürich med Radovan Vlatkovic som lärare. Förra hösten påbörjade jag min Master och hade då lektioner för Dick Gustavsson. Men nu har jag tagit uppehåll och jobbar under 2011 i Arméns Musikkår. Jag har tidigare varit medlem i hornsällskapets styrelse när den bestod av Göteborgare och jag har besökt hornseminarium både på Island och i Vara, liksom årsmöten i Göteborg, Stockholm och Motala (där Boråskvartetten för övrigt vann gymnasieklassen!)."

Två tonsättare & två nya verk

Movitz möter två svenska tonsättare som är aktuella med musik för horn. Britta Byström har skrivit en trio inspirerad av leksaker och Jonas Dominiques folkmusiksvit ger nytt liv åt kända och okända svenska visor.

Foto: Omar Ingerslev

Britta Byströms horntrio med titeln *Kinderszenen* uruppfördes den 31 juli 2011 vid avslutningskonserten i Stöde musikvecka. Sibylle Mahni spelade horn.

Britta Byström är född i Sundsvall. Som 18-åring antogs hon till kompositionsutbildningen vid Musikhögskolan i Stockholm. Där studerade hon för Pär Lindgren och Bent Sørensen med flera. Hon tog examen 2001. Byströms musik har spelats av bland andra Sveriges Radios symfoniorkester, International Youth Wind Orchestra, Kungliga Filharmonikerna och norska Kringkastingsorkestret.

Britta Byström har varit Stockholms Konserthus tonsättarprofil och composer in residence hos Västerås Sinfonietta. 2010 fick hon Carin Malmlöf-Forsslings pris. ”Jag försöker skapa en poetisk och vacker musik, som kan bjuda in lyssnaren till en skönhetsupplevelse”, säger hon.

Britta Byström, som själv är trumpetare i grunden, har skrivit flera verk för brass, även om hon främst fokuserar på orkestermusik. För närvarande arbetar hon på sin andra trumpetkonsert.

Sundsvalls Tidning intervjuade den 29 juli Britta Byström med anledning av uruppförandet av *Kinderszenen* för valthorn, violin och piano. Titeln är en hälsning till Schumann, berättar Byström i artikeln. Hon hade först planerat att skriva en klarinettrio men ändrade sig när hon fick veta att Sibylle Mahni skulle medverka i festivalen i Stöde. *Kinderszenen* recenserades i samma tidning den 31 juli. Susanne Holmlund skriver: ”*Kinderszenen* tog mig direkt tillbaka till barnets värld med dess speldosor och tennsoldater, men framför allt med lekens dubbelhet som både konfliktladdad och självklar och med en djup inneslutenhet i den underliga andliga dimension som vuxna tappat bort.”

Movitz har ställt några frågor till Britta Byström

Hornet som instrument har ett rykte om sig att vara svårspelat. Vilken är din inställning när du skriver för detta instrument?

Jag har själv spelat trumpet, så hela brassfamiljen känns som "hemma" för mig. När jag skriver för en hornsektion i en orkester tänker jag ofta på den som en liten kör. Jag tycker om hornets espressiva sida: gärna sångbara linjer i högt läge. Med professionella hornister tänker jag aldrig på att hornet är svårspelat, de brukar klara det mesta.

Försöker du att tänja på traditionella speltekniska begränsningar eller respekterar du dessa och håller dig "inom ramarna"?

Ibland har jag skrivit "con vibrato" i hornstämmorna i orkestermusik. Det tycker jag blir väldigt stiligt i orkesterklangen, men hornisterna brukar se besvärade ut... Jag försöker vara uppfinningsrik i min instrumentation överlag, men det innebär inte nödvändigtvis att stämmorna blir mer svårspelade.

Anpassar du ditt skrivande efter den som ska uruppföra verket?

Nej, i regel inte. Min förhoppning är att mina verk inte bara skall uruppföras, utan spelas många gånger, även av nya musiker. Men ibland kan den musiker jag skriver för tillföra idéer och inspiration som påverkar styckets utformning.

Du beskrivs som en klangfokuserad tonsättare. Hur har du använt hornet i Kinderszenen?

I *Kinderszenen* har jag försökt att skapa en gemensam, enhetlig

klang mellan violinen, hornet och pianot. Jag ville att det skulle låta som en homogen "miniatorkester".

Har du inspirerats av andra kompositioner i genren?

Brahms horntrio var min enda referenspunkt. Jag ville skapa en klang som lät helt annorlunda. Min horntrio rör sig genomgående i högt register; jag försökte efterlikna en "speldoseklang".

Vilka kompositörer har inspirerat dig rent allmänt, om någon? Inspireras du av annat än musik?

Jag har inspirerats mycket av den impressionistiska musiken, framförallt Debussy. Det som påverkat mig har inte varit tonspråket utan orkesterbehandlingen: ett slags lätthet i handlaget, som jag försöker uppnå. Jag brukar även hämta inspiration från andra konstarter, främst litteratur, men även film.

Eva-Tea Lundberg

Fotnot: *Kinderszenen* är utgivet av Edition Wilhelm Hansen i Danmark: www.ewh.dk

Länkar till artikeln och recensionen i Sundsvalls Tidning:

<http://st.nu/kultur/1.3760336-leksaksmusik-av-britta-bystrom-uruppfors>

<http://st.nu/kultur/musik/1.3764550-ljusets-gladjens-och-kvinnornas-kvall?m=print>

Tonsättaren Jonas Dominique

Jonas Dominique är basist, dirigent, tonsättare och arrangör. Under förra vintern skrev han *Folkmusiksvit för horn och orkester* till Sören Hermansson, som uruppförde verket den 29 januari 2011 med Mälaröarnas Musiksällskap (Mämus) och Jonas som dirigent.

Upprinnelsen till det hela var Hornfrossan 2008. Jonas hade skrivit *Preludium*, ett femstämmigt stycke som spelades av 80 hornister. Sören, som också var på plats, tyckte om det han hörde.

När han något år senare blev inbokad att spela Franz Strauss hornkonsert med Mämus föreslog han därför att Jonas skulle skriva ett hornstycke, som kunde användas som extranummer. Sören ville att stycket skulle bygga på svensk folkmusik och innehålla bl.a. *Tula hem och tula vall* och *Kristallen den fina*.

"Jag tyckte det var en kul utmaning", berättar Jonas. "Vi har så oerhört många vackra, svenska folkmelodier och det var kul att få göra något av dem för horn."

Han började genast undersöka vad som fanns att välja på och

vad han ville ha med. Han letade på internet och hittade mycket. Flera körer hade lagt ut gamla folksånger på sina hemsidor. Han fann också den gamla psalmboken från 1930-talet som innehöll många psalmer, varav flera av dem numera är bortsorterade. På en amerikansk hemsida hade en kille lagt upp ca 500 gamla, svenska folkmelodier.

"Det såg lite knäppt ut med titlarna", skrattar Jonas. "Ä var utbytt mot ae och ö blev oe och så vidare."

Jonas laddade ned allihop. Av allt material han hittat valde han sedan ut 50 stycken för att därefter rensa ytterligare. Inriktningen var att det skulle passa för horn, gärna lite vemodiga i moll, samtidigt inte för banala eller låsta i harmoniken. Han hittade många melodier som var så vackra i sig, att det var svårt att göra något av dem av den anledningen.

Till slut stod han med 20 olika melodier att arbeta med, en blandning av kända och mindre kända folkvisor, några polskor med lite oväntade vändningar, psalmer av äldre snitt och lite medeltida i stilen, samt några senromantiska sånger.

Jonas är själv en entusiastisk fritidshornist. Han har spelat och känt på de olika låtarna på hornet och lyssnat in hur de klingar i olika tonarter. Det har sedan fått styra i vilken ordning han satt ihop dem, när hornsolisten respektive orkestern ska spela.

“När man skriver ett stycke byggt på flera småstycken finns det en risk att det bara blir en massa uppradade låtar. Det har jag velat undvika”, berättar Jonas. “Det måste finnas en röd tråd i musiken som gör att den hänger ihop.”

Han ville att själva inledningen skulle vara som en slags kulning, ett lockrop på korna. Det här experimenterade Jonas med tillsammans med Sören. Till slut fastnade de för att den inledande kulningsmelodin först skulle spelas på stopphorn, för att sedan spelas öppet. Känslan blev att någon kom långt bortifrån.

“När jag var så gott som klar med stycket funderade jag på att det kanske var för lätt för en hornist som Sören? Då skrev jag en rätt häftig kadens i *Tula hem och tula vall*”, berättar Jonas och pekar leende i partituret och fortsätter: “Sören fick jobba en hel del med den. Han berättade för mig att all energi gick åt till den i första hand.”

Det som från början var tänkt som ett litet extranummer för horn och orkester utvecklades alltså till en folkmusiksvit på 20 minuter. Om en annan orkester vill spela stycket så kan det kortas ned utan större problem och man kan låta orkesterns första hornist spela solistpartierna. Kadensen kan man stryka helt om man vill.

Jonas är nöjd med resultatet och hur Sören spelar det:

“Särskilt inledningen med kulningen spelar han så otroligt snyggt!”

Jonas har skrivit flera musikstycken för horn eller orkesterstycken där hornet fått en mer framträdande roll.

“Jag skriver gärna mer musik för horn”, konstaterar Jonas. “Det är roligt att skriva för ett instrument som man själv har en relation till.”

Kommentar från Sören Hermansson: ”Jonas har gjort ett toppenfint jobb med den här folkmusiksviten! Det är tacksamt att spela och det var överhuvud taget väldigt kul att jobba ihop till den här konserten. Vi har i Sverige en otrolig skatt i folkvisor och psalmer, som jag hoppas att fler musiker upptäcker.”

Fritidshornisten Jonas

Jonas har kommit att spela horn alltmer på fritiden. Han har som dirigent alltid varit fascinerad av valthornet och hur det fungerar med t.ex. naturtonserien och transponeringar. Han har alltid varit nyfiken och haft ett sug efter att utforska hornet själv, så när han hittade ett horn i en bod på en midsommarfest för tio år sedan kunde han inte motstå det.

“Det var inget riktigt valthorn, utan mer som ett ryskt militärinstrument som man spelar med högerhanden”, berättar han.

Ägaren skänkte hornet till honom och han fick samtidigt en Wagnertuba som också stod där i boden.

Jonas började genast sätta sig in i hornspelet. Han övade fyra timmar om dagen i fyra månader. Han fick låna ett valthorn, ett riktigt dubbelhorn, av en bekant och kunde då testa det låga F-hornet och alla naturtoner. Han övade på alla hornsolon i den klassiska repertoaren, men spelade inte efter noter.

“Det har varit fantastiskt roligt att sätta sig in i hornet”, berättar Jonas. “Det berikar verkligen mitt liv. Som dirigent är det också bra att behärska både ett stråk- och ett blåsinstrument och särskilt då valthorn.”

Jonas dirigerar en del amatörorkestrar och det händer att det är just hornisterna som kan ha lite problem att hitta sina toner.

“Då är det bra att ha egen erfarenhet och känna till hur det fungerar och kanske föreslå andra grepp. Eller bara låta hornisterna spela sitt ackord först innan man sätter igång hela orkestern.”

Jonas själv tänker alltid klingande när han spelar horn. Han har kommit att spela horn alltmer i fritidsorkestrar som Bergslagens

Kammarsymfoniker och Orkestern Filialen i Stockholm.

“Det har varit otroligt lärorikt att tvingas vara mer professionell i sitt spel som hornist, som att t.ex. spela i Holst *Planeterna* med Bergslagens Kammarsymfoniker förra sommaren, eller som nu Brahms violinkonsert med Filialen”, säger Jonas.

Text och foto: Micaela Hoppe

Musikstycken för valthorn av Jonas Dominique:

Folkmusiksvit för horn och orkester (2011)

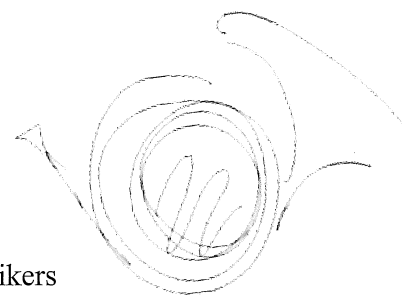
Preludium för 5 horn (2008)

Processionsmusik för orkester. Skrevs för Linköpings Universitet att spelas vid doktorspromoveringar. Hornkvartetten har en framträdande roll.

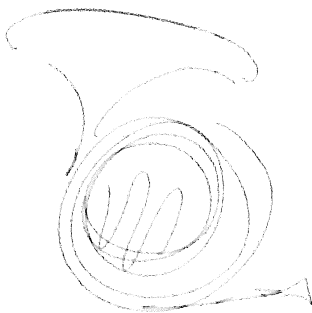
Kortfakta om Jonas Dominique:

- Jonas är född 1964.
- Har gått treårig musikerlinje (kontrabas) på Musikhögskolan i Stockholm.
- Dirigentstudier på Musikhögskolan i Stockholm, diplom i dirigering, dirigentassistent 1989 för Esa-Pekka Salonen och Radiosymfonikerna.
- Har dirigerat bl.a. Stockholms Filharmoniker, Radiosymfonikerna, KammarensembleN, Stockholms Läns Blåsansymfoniker, Norrlandsoperan, flera orkesterföreningar (Järfälla, Linköping, Gislaved) och symfoni-orkestrar i Aarhus och Esbjerg, Danmark.
- Arbetar som basist i Rebaroque, spelar argentinsk tango och har återkommande uppdrag som dirigent på Folkoperan i Stockholm.
- Komponerar och arrangerar allt från symfonisk musik till låtar.
- E-post: jonas.dominique@telia.com

Schumanns Konsertstycke i Göteborg

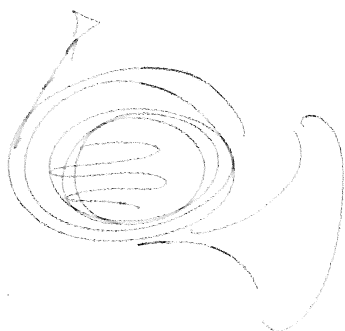
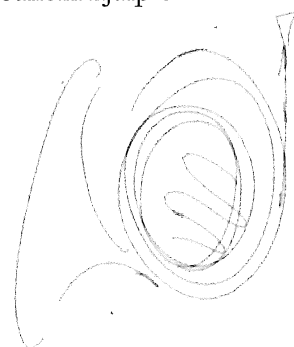
Den 23 september fick fyra av Göteborgs Symfonikers hornister tillfälle att glänsa i Robert Schumanns *Konsertstycke för fyra horn* för ett fullsatt Göteborgs Konserthus. Dessa fyra var Lisa Ford, Ingrid Kornfält Wallin, Dick Gustavsson och Krister Petersson. Chefdirigent Gustavo Dudamel stod på pulten.

I programhäftet kunde man bland annat läsa: ”Länge betraktades Konsertstycket som praktiskt taget ospelbart på grund av att förstämman gick så högt och var så halsbrytande svår. Det förekom till och med förslag om att ersätta stämman med trumpet.”

Man kan väl lugnt säga att det är varje hornists dröm att kunna framföra detta stycke med lätthet och elegans. Jag gillade placeringen av hornisterna, på översta avsatsen bakom orkestern. Det både såg mäktigt ut och väggen bakom hjälpte hornklängen.

Jonatan Olofzon

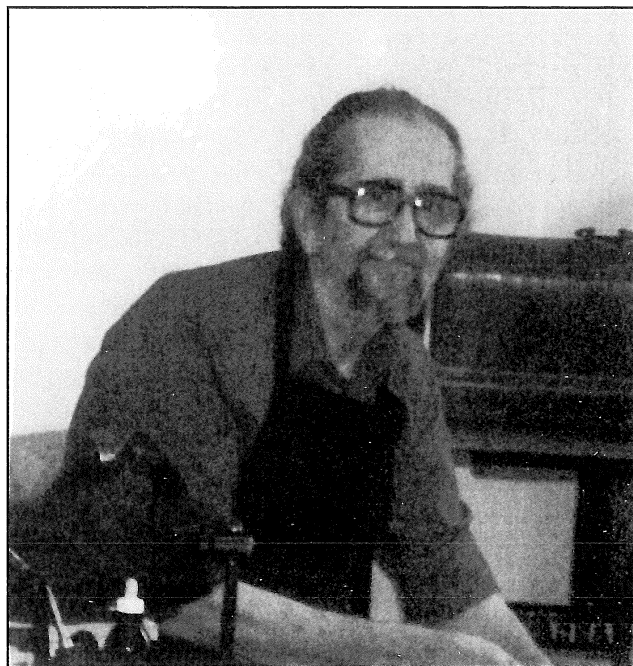
George Strucel

22 december 1928, Calumet, MI, USA
11 oktober 2011, Stockholm, Sverige

George Strucel har lämnat oss. Det finns väl ingen brassmusiker som fram till 1997 inte hade något ärende till George, eller gick därifrån utan ett instrument som var ypperligt omhändertaget och dessutom något minnesvärt att upprepa, helst med Georges utpräglade amerikanska brytning.

Själv bär jag med mig det första han, som då egentligen hade gått i pension, sa till mig under det år jag hade ynnesten att lära av honom: "Huvudsaken är att man tycker att det är roligt!"

Alexandre Grand-Clément

Liljefors-stipendiet till Ellen Rydelius

Hornisten Ellen Rydelius, 22, har fått årets Mats Liljefors-stipendium. Stipendiet på 10 000 kronor har instiftats för att uppmuntra en ung begåvad musiker. Ur motiveringen: "Hon förenar säker musikalisk smak med utsökt klang och långt driven teknisk behärskning. Trots sin ungdom är hennes tolkningar präglade av mognad och djup förståelse av musiken."

Ellen: "Jag är hedrad och jätteglad över att ha fått årets Mats Liljefors-stipendium! Det är en fantastisk avslutning på en rolig sommar fylld av musikupplevelser. Jag har varit i Schweiz och gjort konserter med brasskvintetten SoLi, jobbat som hornlärare i Norge och medverkat i Sveriges nationella ungdomssymfoniorkester. I oktober fortsätter jag mina studier på Mozarteum i Salzburg och det ser jag verkligen fram emot. Jag älskar att spela kammarmusik och i orkester och hoppas kunna fortsätta med det livet ut!"

o: Tora Rydelius

En kort hornhistoria ur

Naturhornet och ventilhornet – två olika instrument

Jonatan Olofzon, examensarbete 2010

Föregångare till hornet, gjorda av metall, djurhorn, elfenben, keramik och dylikt, har funnits i flera tusen år. (Janetzky 1988) De har använts för att samla människor, varna dem eller meddela något annat, exempelvis i krig, vid högtidliga tillfällen och vid jakt. När hornet först började användas i musik under mer ordnade former var dess huvudsakliga uppgift naturligtvis densamma. Det symboliserade jakt och natur.

Allteftersom hornet användes tillsammans med andra instrument blev man tvungen att göra vissa förändringar för att passa in. Stämbygel och utbytbara delar för att kunna spela i olika tonarter krävdes. Eftersom hornet bara kunde spela vissa toner, den så kallade naturtonserien, vilken jag återkommer till, så kunde det inte utnyttjas på samma sätt som andra instrument och blev mer av ett effektinstrument men med ett speciellt patos som kanske andra instrument saknade. Med tiden upptäckte hornisterna att tonhöjden kunde påverkas när man förde in handen i klockstycket och detta skapade möjligheten att spela kromatiska skalor. I mycket av 1700-talets orkestermusik kräver hornstämmorna inte någon avancerad handhornsteknik, då naturtonseriens toner nästan uteslutande används, men i de solokonsorter som skrevs krävdes detta i högsta grad. Vi känner till några virtuoser från denna tid som rönte stor berömmelse. För dessa skrev bl.a. Mozart och Beethoven soloverk.

1815 uppfanns ventilen men mötte stort motstånd bland både musiker och kompositörer. (Morley-Pegge 1973) Man tyckte att den skillnad i klang som uppstår beroende på handens olika positioner i klockstycket hörde till hornets musikaliska uttryck och att en jämn klang över hela registret var tråkig och känslolös. Det dröjde fram till mitten av 1800-talet innan ventilhornet blev mer accepterat och även om man spelade på ett sådant använde ändå många handtekniken. I Frankrike, som hade en lång tradition av briljanta handhornsvirtuoser, dröjde det längst. Nästan ända fram till 1900-talet hade naturhornet högre status än ventilhornet, även om man på konservatorium lärde ut båda låg tyngden på det förra. 1906 skrev Paul Dukas ett stycke för slutprovet på Pariskonservatoriet, i vilket både handteknik och ventiler krävs.

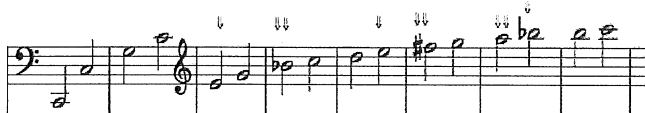
Under första hälften av förra seklet var naturhornet nästan bortglömt, men det upptäcktes återigen på 1970-talet och har sedan använts i orkestrar som fokuserar på tidstroga instrument. Idag blir det mer och mer efterfrågat att spela

musik från före ventilens uppkomst på detta instrument även i vanliga orkestrar.

Teknik

Inget annat orkesterinstrument har förändrats lika mycket som hornet när det kommer till spelteknik. (Morley-Pegge 1973) Från att endast använda läpparna för att byta ton, via handteknik och ventiler av olika slag och system, fram till dagens dubbelhorn. För att kunna förstå tekniken bakom hur instrumentet fungerar behövs en förklaring.

Det finns ett visst antal toner som är möjliga att spela enbart genom att variera lufthastighet och storleken på hålet mellan läpparna, dessa kallas naturtoner eller övertoner. Beroende på vilken bygel man valt att använda, d.v.s. vilken tonart, så blir dessa toner olika. Har man t.ex. valt horn i F då blir grundtonen klingande F, men grundtonen noteras alltid till C. Ju högre upp i registret, desto tätare ligger tonerna och därför kan fler toner spelas öppet. Ett modernt instrument fungerar på precis samma sätt, med den skillnaden att man inte behöver byta bygel för att få en annan naturtonserie, man använder ventiler i stället som går från H basso till B alto.

Naturtonerna (pilarna visar toner med avvikande intonation).

När man håller handen i klockstycket blir det en förlängning av hornet och därför när man öppnar upp handen blir tonen högre eftersom instrumentet blir kortare, likaså blir tonen lägre när man stänger till handen, vilket sänker ungefär en halvton. Tätar man till helt och hållet, d.v.s. den teknik som kallas stopphorn på modernt horn, så stiger istället instrumentet en halvton och får en nasal klang. Med hjälp av denna teknik kan man då komma åt de flesta toner. Och många av de som inte går att komma åt kan man spela med hjälp av läpparna, då med extremt låg eller hög intonation. Dessa ligger framför allt i lågt register, där det också är lättare att glida mellan tonerna med hjälp av läpparna.

Handtekniken kan skilja sig från person till person, beroende på handstorlek. Det ser man ganska tydligt om man jämför olika naturhornskolor ifrån slutet av 1700- och början av 1800-talet, t.ex. Domnich, Duvernoy, Gally eller Dauprat.

Klang och spelsätt

Ett naturhorns klang skiljer sig till viss del från dagens horn, inte bara genom de klangskillnader som uppstår när man växlar mellan stoppade och öppna toner. I ett naturhorn är ofta metallen tunnare och hela instrumentet är lättare, det har inga ventiler och onödiga byglar. Genom att instrumentet kan vibrera friare med mer resonans, blir också klangen annorlunda. Ett barockhorns klockstycke, som är mindre än det klassiska hornet (inventionshorn), är endast 16 cm i diameter jämfört med dagens 30 cm eller mer. (Morley-Pegge 1973) Ett litet klockstycke bidrar också till en slankare klang.

Detta gör, tycker jag, att instrumentet bättre passar in i orkestrar av mindre format som ofta är fallet när man spelar barock- och klassisk musik. En slankare klang blandar sig lättare med träblås och täcker inte stråkklangen som ett modernt instrument kan göra. På ett naturhorn kan man använda instrumentets hela dynamiska kapacitet utan att vara rädd för att spela för starkt.

Skillnaden i klang mellan ett forte och ett piano är något annat än på ett modernt horn. På det moderna hornet är det ofta bara en skillnad i volym, men på naturhornet är den svaga klangen mjukare. Om man sedan spelar starkt blir klangen mer rå och vild, man påminns om instrumentets ursprung som jakt- och signalhorn. Det är även möjligt att spela så att man kompenserar för skillnaden mellan stoppade och öppna toner. Ett avsnitt i Domnicks *Méthode de Premier et Second Cor* heter "De l'égalité des sons" (ungefär: "Om jämn klang") och där framgår att det är omöjligt att få en helt lik klang på alla toner men att målet bör vara så lik som möjligt. En stoppad tons nasala klang kommer först vid högre luftkompression därför kan man i svag nyans komma ganska nära en likadan klang på alla toner.

Ännu en skillnad består i att på naturhorn spelas alla toner på ett instrument av samma längd, klangen blir då mer homogen jämfört med ett horn där längden på luftpelaren varieras från ton till ton med hjälp av ventilerna. Dessutom är intonationen på tersen i tonikan ren utan korrigerings eftersom den naturtonen är naturligt lite låg.

Komponeringsteknik

Glansperioden för hornet som soloinstrument inföll i slutet av 1700-talet och början av 1800, d.v.s. före ventilens uppkomst. Då skrevs ett ändlöst antal solokonsert för instrumentet och många av de virtuoser som fanns skrev även egna verk till sig själva där de kunde visa upp sig. Men under andra delen av 1800-talet låg hornet ganska långt ner på listan över soloinstrument, detta höll i sig ända fram till 1940-talet då Dennis Brain slog igenom som solist och kompositörer som Britten, Hindemith, Malcolm Arnold, Gordon Jacob och flera andra skrev solostycken för honom.

Under en period på över hundra år skrevs det relativt få verk för solohorn, jämfört med under klassicismen. Hornets viktigaste plats blev i orkestern, där det fick en klart framträdande roll. Det är svårt att säga vad denna nedgång berodde på, men en gissning är den drastiska förändring av spelteknik som ventilerna innebar. Som sagt gick övergången till ventilhorn trögt, kompositörerna visste inte hur de skulle skriva för instrumentet, musikerna hade svårt att ta sig till tekniken och använde ventilerna på samma sätt som om de skulle bytt bygel på naturhornet samt att publiken saknade den speciella karaktär som naturhornets klangskillnader gav instrumentet.

Exempel på hur kompositörer kunde skriva i ventilhornets barndom. Det här är en utmaning att transponera. Det är ganska tydligt att kompositören indikerar vilken ventilkombination man ska använda. Ur akt 2 från *Lohengrin* av Richard Wagner.

Under klassicismen skiljde hornstillverkarna på orkestralt horn och horn för solospel; orkesterhorn tillverkades med byglar i alla tonarter medan cor solo, som det kallades, enbart hade byglar i D, Ess, E, F och G. (Humphries 2000) Detta för att i dessa tonarter är det möjligt att få relativt liten skillnad i klang mellan öppna och stängda toner samt att intonationen är lättare att kontrollera. På korta byglar, dvs höga tonarter, påverkas intonationen mycket med en liten handrörelse och på långa byglar är det tvärtom. I orkester spelade man främst på hornets öppna naturtoner.

Under barocken och i början av klassicismen skrev tonsättarna i ett ganska högt läge där naturtonerna ligger tätare, t.ex. Bachs Brandenburgkonsert och Haydns tidiga symfonier, men ju mer handtekniken utvecklades desto större register användes. Som ett resultat av utökandet av det efterfrågade omfånget började hornister specialisera sig på högt eller lågt. Man kallade de olika skolorna som bildades cor basse och cor alto.

Exempel på cor basse och cor alto, de två hornstämmorna från Beethovens *Sextett för horn och stråkkvartett*, op. 81b. En virtuos låghornist fick oftast stämmor med många snabba arpeggion, eftersom tonerna inte ligger lika tätt i ett lägre register.

I Mozarts solokonsserter märks det att han hade god kännedom om hornets möjligheter. Han undviker helt och hållet de allra svåraste tonerna, C#, D och F i ettstrukna oktaven. Dessutom är ofta frassluten formade så att de slutar med en stoppad ton, som då ger en naturlig avfrasering.

Exempel på avfrasering i takt 41, 43 och 47 i Mozarts *Hornkonsert nr 3*, KV 447.

Brahms lärde sig spela horn som pojke, utöver fiol och piano. Kanske därför skrev han trion för just dessa instrument strax efter sin mors död. Han föredrog naturhornet framför ventilhornet och det mesta av hans musik är skriven så att den är möjlig att spela på naturhorn, även om man, också när Brahms levde, för det mesta spelade på ventilhorn. I trion är det väldigt tydligt att Brahms använder hornets olika klanger för att förstärka musikens uttryck, t.ex. kan förhållningar och dissonanser vara stoppade. Brev har hittats mellan honom och hornister som skulle framföra stycket, där han ber dem spela utan ventiler och om de inte gör det måste de toner som skulle vara dämpade på naturhorn spelas svagare annars störs balansen mellan hornet och de två andra instrumenten. (Humphries 2000)

Naturhornsinterpretation på modernt horn

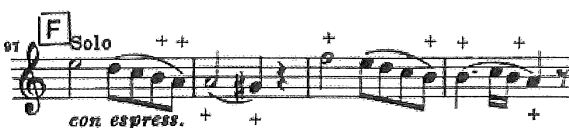
Även när man idag spelar på ett modernt dubbelhorn, kan det vara viktigt och intressant att ta hänsyn till hur det skulle låtit då. Man ska inte spela stopphorn på varannan ton, men för att mer efterlikna kompositörernas intentioner kan de toner som skulle ha varit dämpade spelas svagare. I första satsen på Mozarts tredje hornkonsert finns ett ställe där solostämman spelar

långa toner och börjar första takten utan orkestern. Den tonen skulle stoppas på naturhorn och nästa ton är öppen, då kan man göra en tydlig nyansskillnad mellan första och andra tonen.

Långt crescendo som börjar väldigt svagt med stoppad ton. Från Mozarts *Hornkonsert nr 3*, KV 447.

När man spelar ett stycke i Ess-dur på horn i Ess och man kommer till ett ställe som går i parallelltonarten c-moll så kommer nyckeltoner såsom inledningston, grundton och sekund inte vara öppna toner. Det kan man tänka på när man spelar sådana ställen, som t.ex. molldelen i Mozarts fjärde hornkonsert, och då spela hela frasen med en dovre, mjukare klang.

Mozarts *Hornkonsert nr 4*, KV 495.

Källor:

Domnich, Heinrich: *Méthode de Premier et Second Cor*, Le Roy 1808.

Humphries, John: *The Early Horn, A Practical Guide*, Cambridge University Press 2000.

Janetzky, Kurt / Brüchle, Bernhard: *The Horn*, B.T. Batsford Ltd 1988 (Tysk utgåva 1977).

Morley-Pegge, Reginald: *The French Horn*, The trustees of Morley-Pegge Estate 1973 (Första utgåvan 1960).

youtube-favoriter

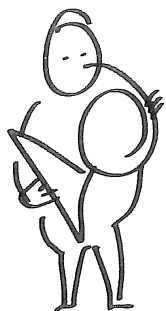
- Berlin Philharmonic Horn Ensemble in Japan: (6 delar)
<http://www.youtube.com/watch?v=GNXYUkxkXys>
- Användaren Hornsolos har väldigt många orkesterutdrag för horn ur symfoniorkesterrepertoaren: <http://www.youtube.com/hornsolos>
- Från Vienna horns senaste cd: <http://www.youtube.com/viennamusic65>
- Haydns första hornkonsert med Radovan Vlatkovic: (3 delar)
<http://www.youtube.com/watch?v=ZrsqbEEPd6o>
- Barry Tuckwell french horn lesson: (5 delar)
<http://www.youtube.com/watch?v=XSOzrP0FSJ8>

Skivtips

Min absoluta favorit bland horninspelningar är Peter Damm i andra satsen av Haydns första hornkonsert tillsammans med Carl Philipp Emanuel Bach Chamber Orchestra. Jag tycker att Damms lätta, ljusa klang passar perfekt för barock och tidig klassicism. I den här satsen lyckas han behålla en fantastisk spänning genom de långa fraserna och klangen påminner om en ängels sång med både skönhet och smärta. Lyssna på den! Finns på iTunes och Spotify, både på skivan *Horn – Greatest works* och *Hornkonzerte der Vorklassik*.

Jonatan Olofzon

Daniel Lind, hornlärare i Umeå

Vid Umeå musikskola går 1229 elever detta läsår. Av dem är 73 bleckblåselever. Terminsavgiften är 470 kr och terminshyran för ett valthorn är 380 kr.

Hej Daniel, vilken bakgrund har du?

Jag är trumpetare i grunden och fostrad i kommunala musikskolan, som övningselev på musikhögskolan i Piteå. Jag spelade också i byns blåsorkester. Efter detta blev det musikstudier, först på Framnäs folkhögskola 2 år och därefter 4 års brasslärarstudier på IE-programmet på Musikhögskolan i Piteå. Jag tog examen och började jobba 1997, men hade inte några hornelever de två första åren då jag jobbade i Hälsingland. Hornelever har jag haft sedan jag flyttade till Umeå 1999.

Hur många hornelever har du och hur rekryterar du nya elever?

För närvarande har jag nio hornelever i spridningen från årskurs fyra till gymnasiet. Vi brukar ha öppet hus på Musikskolan när alla som vill får komma och prova instrument. I våras testade jag och min kollega Leif att dessutom bjuda in till en kort introduktionskurs (fem tillfällen) där man fick spela lite på alla brassinstrument innan man valde det som kändes bäst. Det var ett bra upplägg där de nya fick träffa varandra redan från början och se alla brassinstrumenten.

Hur ser orkesterstrukturen ut på musikskolan?

Blåsarna kan spela i tre nivåer där den äldsta orkestern repar samtidigt som den äldsta stråkorkestern. Vi sitter i orkestersalarna bredvid varandra halva tiden som blåsorkester och efter paus tillsammans som symfoniorkester. Detta gör att eleverna får spela väldigt blandad repertoar samtidigt som de lär känna ännu fler spelkompisar. Sen finns det även ett storband.

Hur är hornlektionerna upplagda?

De flesta spelar enskilt 20 minuter i veckan, en del spelar två och två 30 minuter. Från början blir det oftast Blåsbus men efterhand spelar vi från alla möjliga böcker och noter. Jag spelar även en del via datorn med Smart music. Många elever tycker att det är kul att allt spelas in så att de

kan höra sig själv efteråt samtidigt som de får en direkt respons i notbilden på hur det gick. En annan fördel är utbudet. Man får testa hur det känns att spela storband, blåsorkester, symfoniorkester eller solostämman med pianist (som dessutom följer ens eget tempo). Är man nybörjare finns det flera olika böcker att välja på. Att alla orkester- och ensembler noter som finns låter på riktigt gör det roligt att öva.

Ibland tycker jag dock att det känns onödigt bökiigt att sitta vid datorn och spela, men det ger en bra varia-

tionsmöjlighet. Det funkar som bäst om även eleven har programmet hemma.

Finns det (pedagogiska) problem som du tycker är svåra att lösa?

En nackdel för brassinstrumenten är att vi behöver jobba oss till tonerna. På många andra instrument kan en nybörjare ta nästan vilken ton som helst även om den inte låter perfekt. Det är inte lika lätt på t.ex. horn. De flesta elever vill ju spela roliga låtar och då kan det kännas lite hämmande att det tar tid att utöka registret.

Vad tycker du är den största skillnaden med att arbeta som hornlärare idag jämfört med när du började jobba?

Eftersom jag mest spelat trumpet innan jag började undervisa känner jag att min egen utveckling som hornpedagog är den största skillnaden. Jag känner mig mycket säkrare på instrumentet idag.

Har du några framtida hornvisioner?

Fler hornister!

Pedagogisk stafettfråga från Jörgen Ärlandsback, Karlskoga kulturskola:

I vilken ålder är man bäst lämpad att börja med bleckblås och hur gör man blåsinstrumenten mera attraktiva för morgondagens elever?

Svårt att säga en viss ålder. Jag tror att rätt ålder är när man känner intresse för att börja. Sen får undervisningen anpassas efter när det är.

Morgondagens elever bör för det första få se och höra alla blåsinstrument vilket inte är så självklart. Om de sen får tillfälle att prova att spela och erbjuds ett bra sammanhang att fortsätta i kanske fler skulle välja blåsinstrument. Det är viktigt att få spelkompisar.

Daniel Lind skickar iväg en stafettfråga till nästa hornlärarintervju:

Hur motiverar man eleverna att lägga ner tillräckligt med tid på sitt instrument så att de både utvecklas och har roligt?

Hans-Erik Holgersson

2012

KALENDARIET

- 28 jan W A Mozart: *Hornkvintett*, Debora Maffeis. 14.00, Kunsten, Aalborg.
- 5 feb Richard Strauss: *Hornkonsert nr 1*, Johan Tiger, Jönköpings Orkesterförening. 14.00 och 18.00, Konserthuset Spira, Jönköping.
- 9 feb W A Mozart: *Hornkonsert nr 4*, Stefan Dohr, Malmö Symfoniorkester. 19.30, Konserthuset, Malmö.
- 12 feb Reinhold Glière: *Hornkonsert*, Joakim Casagrande, Lunds Stadsorkester. 18.00, Stadshallen, Lund.
- 13 feb Olivier Messiaen: *Appel interstellaire*, Marie-Luise Neunecker med ZilliacusPerssonRaitinen. 19.00, Grünewaldsalen, Konserthuset, Stockholm.
- 3-4 mars Svenska hornsällskapets årsmöte, Stockholm.
- 17 mars Johannes Brahms: *Horntrio*, Erik Sandberg. 14.00, Kunsten, Aalborg.

Svenska hornsällskapets årsmöteshelg 2012

3-4 mars i Stockholm

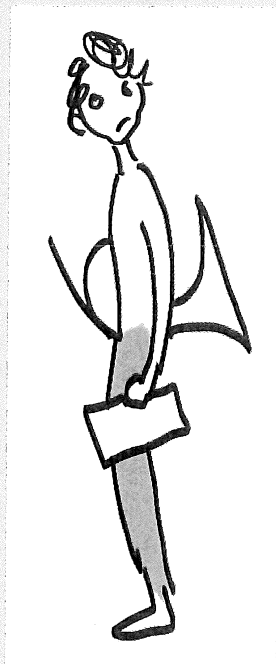
Arméns musikkår med Annamia Larsson
och Markus Maskuniitty uruppför
Ekon över Kongahälla
av Andrea Tarrodi.

Hornkvartettävlingar för alla åldrar och nivåer
Masterclasses med välkända lärare

Konserter
Föredrag
Utställning
Årsmöte
Festmiddag

Kostnadsfritt för dig som är medlem i Svenska Hornsällskapet.
Läs mer och anmäl dig på www.svenskahorn.se.
Sista anmälningsdag: 17 februari.

Varmt välkommen!

www.svenskahorn.se